

LAKIVALIOKUNNALLE

Asia: HE 247/2020 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi ulkomaalaislain eräiden säännösten sekä oikeusapulain 17 a §:n kumoamisesta)

Etelä-Suomen oikeusapu -ja edunvalvontapiiri kiittää mahdollisuudesta lausua asiassa ja toteaa seuraavaa:

Valitusaikojen pidentäminen ja asiakohtaisesta palkkiosta luopuminen ovat pääsääntöisesti kannatettavia ajatuksia. Asiakohtaisesta palkkiosta luopuminen saattaa lisätä hallinto-oikeuksien työmäärää sen arvioimisessa, montako tuntia valituksen tekemiseen on kohtuudella mennyt aikaa.

Avustajan osallistumisesta puhutteluun todetaan seuraavaa. Hallintomenettelyssä, joihin turvapaikkapuhuttelukiin kuuluu, ei yleisesti ottaen ole avustajan tarvetta, koska viranomaisella on hallintolain nojalla laaja selvittämismahdollisuus. Jo nykyisen lain nojalla avustajan käyttö turvapaikkapuhuttelussa kuuluu oikeusapuun, jos se on painavista syistä tarpeen. Esimerkkeinä on mainittu kidutuksen uhrit, alaikäiset, lukutaidottomat jne.

Täysi-ikäisellä ja lukutaitoisella henkilöllä, joka ei ole kidutuksen tai seksuaalisen väkivallan uhri, ei lähtökohtaisesti tulisi olla avustajan tarvetta puhuttelussa. Toisaalta tässä tulee toki huomioida se, että turvapaikanhakijoiden kyky selvittää asiaansa voi olla rajoittunut muistakin syistä kuin alaikäisyyden, lukutaidottomuuden tai kidutuksen uhriksi joutumisen vuoksi, joten tarvittaessa tulee olla mahdollista käyttää puhuttelussa avustajaa.

Pykälää voitaisiin ehdottaa täsmennettäväksi esimerkiksi siten, että oikeusapuun kuuluu avustajan osallistuminen puhutteluun, ellei se ole tarpeetonta huomioon ottaen hakijan kyky esittää itse selvitystä asiastaan tai hänen avustajalle etukäteen ilmoittamansa turvapaikkaperusteet.

Avustajalla tulee olla harkintavalta siitä, katsooko hän asiakkaan kanssa neuvoteltuaan puhutteluun osallistumisen tarpeelliseksi (vrt. oikeusapulain 1 §). Huomioon tulee ottaa kokonaisuudessaan hakijan turvapaikkaperusteet sekä kyky ja mahdollisuudet esittää niistä selvitystä. Vaikka avustaja ei osallistuisi puhutteluun, tulee avustajalle aina varata tilaisuus kommentoida pöytäkirjaa eli oikeusavusta tulee korvata avustajan tutustuminen pöytäkirjaan ja siitä neuvottelemine asiakkaan kanssa.

Huomioon tulee ottaa se, että ennen 9/2016 uudistusta avustajat eivät ole osallistuneet kaikkiin puhutteluihin, vaan jo tuolloin on ollut vakiintunutta käytäntöä siitä, että vain avustajien tarpeelliseksi katsomiin puhutteluihin osallistutaan. 9 §:n kumoaminen ei näin ollen luo avustajille velvollisuutta osallistua kaikkiin puhutteluihin vaan palauttaa tilanteen ennen syyskuuta 2016, jolloin avustajan oma harkinta korostuu puhutteluun osallistumisen tarpeellisuuden suhteen.

Mikäli lakimuutokseen päädytään, olisi olennaista huolehtia riittävästä resursseista. Yhden hakijan puhuttelu voi kestää jopa kolme päivää, joten henkilöstöresurssien tarve on mittava. Oikeusaputoimistoista on vuosina 2019-

2021 vähennetty turvapaikkajuristien määräaikaisia tehtäviä ja muitakin virkoja. Työvoimaa puhutteluihin osallistumiseen ei siis tällä hetkellä ole. Jonot ovat oikeusaputoimistoissa pitkiä jo tällä hetkellä etenkin pääkaupunkiseudulla.

Julkisten oikeusavustajien tehtävänkenttä on kansainvälisessä vertailussa aivan poikkeuksellisen laaja jo nykyisellään ja heidän ammattitaitonsa ja osaamisensa siten erittäin korkeatasoista. Mikäli olemassa olevat avustajat työllistetään jatkuvilla puhutteluilla, on vakava riski siitä, että aikoja ei voida antaa oikeusaputoimistoissa esimerkiksi ositus -ja perintöriitoihin, lasten huolto- ja elatusasioihin, rikosasioihin, työriitoihin, työeläke-valituksiin, ja näin edelleen. Tämä tilanne ei vastaisi oikeusapulain ja lain oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä asettamia velvoitteita ja vaatisi siten lisäresursseja oikeusaputoimistoihin. Mikäli asia joudutaan oikeusaputoimiston työtilanteen takia ohjaamaan yksityiselle avustajalle jo puhutteluvaiheessa, tämä lisää oikeusaputoimistojen hallinnollisen työn määrää ja aiheuttaa palkkioiden osalta vaikeasti ennustettavia lisäkuluja valtiolle.

Lakiehdotuksessa tulisi myös täsmentää kriteereitä, joiden nojalla avustaja voi kieltäytyä osallistumasta puhuteluun, mikäli hakijan kanssa keskusteltuaan arvioi, ettei osallistumiselle ole tarvetta hakijan tilanne ja kyky selvittää asioitaan ilman avustajaa huomioiden. Tärkeämpää kuin avustajan läsnäolo puhuttelussa on se, että asiakas saa neuvontaa asiassaan ennen puhuttelua. Puhuttelussa avustajalla on vain rajalliset mahdollisuudet puuttua siihen, jos päämies esimerkiksi puhuu ristiin, joten asiakkaalle tulee voida kertoa hyvissä ajoin ennen puhuttelua, millaista tarkkuutta ja ristiriidattomuutta kertomukselta odotetaan ja esimerkiksi minkä tyyppisiin epäloogisuuksiin Maahanmuuttovirasto tyypillisesti puuttuu.

Uusien turvapaikanhakijoiden määrät ovat tällä hetkellä lähinnä koronarajoituksista johtuvista maahantulorajoituksista johtuen matalia. Tilanne voi tältä osin kuitenkin muuttua nopeastikin, joten työvoiman tarvetta tulee ennakoida.

Järkevänä mahdollisuutena voitaisiin pitää myös oikeutta käyttää tarvittaessa yksityistä avustajaa turvapaikkapuhuttelussa, tällöin erityistä huomioita tulisi kiinnittää avustajien asiantuntemuksen varmistamiseen sekä laskutuksen oikea-aikaisuuteen ja asianmukaisuuteen.

Laati Tuuli Ruotsalainen

joa, AA

Helsinki